

dr Vladimir Međak

EVROPSKA UNIJA I PRISTUPANJE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI NIJE TEMA U CENTRALNIM INFORMATIVNIM EMISIJAMA U SRBIJI

Biro za društvena istraživanja (Birodi) je uradio monitoring izveštavanja u centralnim informativnim programima (TV dnevnicima u udarnim terminima) svih 5 TV stanica sa nacionalnom frekvencijom (RTS 1, Prva, B92, Pink i Hepi) i N1¹. Monitoring je rađen u trajanju od 14 meseci, počevši od 1. decembra 2020. godine zaključno sa 31. januarom 2022. godine.

Kada analiziramo navedeni period u domaćem političkom životu, moramo imati u vidu da je posmatrani period pokrio referendum o izmenama Ustava Srbije održanog u januaru 2022. godine, da se završio pre nego što su raspisani izbori održani u aprilu 2022. godine i pre nego što je počeo rat u Ukrajini 24. februara 2022. godine. Takođe, posmatrani period pokriva drugu godinu pandemije COVID19.

Nakon analize rezultata BIRODI studije, tj. nakon analize distribucije vremena na teme o kojima se izveštava, kao i načina, tj. tona na koji se izveštava o određenim temama, možemo zaključiti da **EU i pristupanje Srbije Evropskoj uniji nisu bitna tema za centralne informativne emisije na domaćim TV stanicama**. Kada se o EU i pristupanju EU i izveštava, to se radi neutralnim tonom, bez davanja vrednosnog suda o tome šta je tema izveštaja.

Ipak da bismo bolje videli kako se izveštava o procesu koji su Vlada Srbije i Narodna skupština Republike Srbije proglasile za strateški prioritet, moramo analizirati **ko je najzastupljeniji** u informativnom programu, tj. ko komunicira sa građanima i onda **kog tona su poruke koje se šalju**.

Kad postavimo pitanje ko je najzastupljeniji akter u centralnim informativnim programima, jasan odgovor je da je to predsednik Vučić, pa onda Vlada Srbije, odnosno, vladajuća partija SNS, njeni ministri i funkcioneri i onda u dosta manjoj meri SPS i njegovi ministri. U zbiru,

1 [Od-funkcionerske-kampanje-do-industrije-populizma.pdf \(birodi.rs\)](#)

83% ukupnog vremena je pripalo njima. Sam predsednik Vučić drži 44% ukupnog vremena (od čega 43% kao predsednik Srbije i 1% kao predsednik SNS), što je u realnom vremenu činilo **132 sata i 15 minuta** prisustva (tj. skoro 10 sati mesečno, na svih šest TV stanica, odnosno skoro 20 minuta svaki dan). Ova računica ne uzima u obzir specijalne emisije i posebna obraćanja predsednika, koja su toliko česta da sad već predstavljaju redovnu pojavu, a ne vanredni događaj. SPS drži značajno manji udeo u vremenu budući da Ivica Dačić kao predsednik Skupštine i SPS u zbiru zajedno drže 2,2% ukupnog vremena. Ostatak vremena pripada premijerki Brnabić sa 7,7% (ona je drugi najzastupljeniji akter sa 23 sata), Vladi i njenim ministarstvima. **Ministarstvo za evropske integracije** (MEI) je bilo među najslabije zastupljenim ministarstvima sa ukupnim prisustvom od 32 minuta, tj. 0,2% ukupnog vremena i bilo je (za par minuta) slabije zastupljeno od ministra za inovacije i tehnološki razvoj i Ministarstva za brigu o porodici i demografiju. Budući da je Srbija država koja vodi pregovore o pristupanju EU, da je pristupanje proglašeno za strateški cilj Vlade, a da je ministarka za evropske integracije, Joksimović ujedno i glavni pregovarač za pristupanje EU, očekivalo bi se znatnije prisustvo MEI u medijima, budući da su intenzivni pregovori sa EU vođeni upravo u ovom periodu. Ipak, to je izostalo.

Na ukupnoj listi prioritetnih tema, evropske integracije zauzimaju **13. mesto po zastupljenosti, sa 2%** ukupnog vremena u centralnim informativnim emisijama, odnosno ukupno 5 sati i 54 minuta.² Tokom 14 posmatranih meseci, to je oko 25 minuta mesečno na svih 6 TV stanica, tj. malo preko 4 minuta mesečno po TV stanici.

U ovom podatku se krije odgovor na pitanje koliko građani imaju informacija o pristupanju EU. **Nemaju ih uopšte.** Jednostavno govoreći, građane niko ne informiše o tome šta se dešava u procesu, kao ni o samoj EU ili odnosima Srbije sa EU. Veoma ilustrativan pokazatelj jeste taj da, i pored činjenice da je EU ubedljivo najveći trgovinski partner Srbije (65% trgovine³) i najveći investitor u Srbiji (60% investicija⁴), EU se u tom kontekstu pojavljuje svega 14 minuta, tj. 2.9% vremena, u posmatranom periodu. Prema podacima Ministarstva za EI iz decembra 2021. godine, samo 30% građana smatra da je dobro informisano o EU i procesu pristupanja EU, pri čemu se najviše anketiranih građana informiše upravo preko televizije (32%).⁵ Ovo takođe objašnjava i zašto 47% anketiranih smatra da su Kina (37%) i Rusija (10%) najveći donatori Srbije, pri čemu samo 37% anketiranih zna da je to EU⁶. Nasuprot ovom stanju, 2012. godine⁷ 57% građana je znalo da je EU najveći donator Srbije, a svega 29% je pogrešno smatralo da su to Rusija (19%) i Kina (10%). Dakle, način informisanja je i te kako uticao na stavove građana tokom 10 godina, budući da se činjenice nisu promenile između 2012. godine i 2021. godine.

Druga tema od značaja za proces pristupanja EU, pogotovo u posmatranom periodu, je reforma pravosuđa odnosno amandmani na Ustav i referendum. Reforma pravosuđa je zajedno sa

2 Prvih pet najprioritetnijih tema, i to tim redom, u posmatranom periodu su: unutrašnja politika (13,9%), korona virus (13,9%), ekonomija i strane investicije (13,8%), pitanje Kosova (9,5%) i spoljna politika (7,8%).

3 <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/4903749/eu-najveci-tregovinski-partner-srbija-infografici.html>

4 <https://ras.gov.rs/podrska-investitorima/zasto-srbija/uspesne-price>

5 Istraživanje javnog mnjenja MEI, decembar 2021 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/decembar_21.pdf

6 *Ibidem*

7 Istraživanje javnog mnjenja KEI, jun 2012 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/istrazivanje1_jun_12.pdf

temom ljudskih prava i vladavine prava, zauzela 8. mesto na listi prioriternih tema sa 4,8% ukupnog vremena odnosno skoro 14 sati i 30 minuta (oko 10 minuta po TV stanici mesečno).

Dva najzastupljenija aktera, kao što smo videli, su predsednik Vučić sa 44% i premijerka Brnabić sa 7,7% vremena. Kad je u pitanju njihov fokus na evropske integracije, vidimo da je predsedniku Vučiću to 14. tema u obraćanju građanima, kojoj je posvetio 1,3% svog vremena odnosno 1 sat i 40 minuta.⁸ Prema procentu posvećenog vremena, predsednik je posvetio manje vremena evropskim integracijama od ukupnog proseka od 2%. Dodatno, predsednik je pitanjima ljudskih prava, vladavine prava i pravosuđa (koje smatramo i EU temama) posvetio 3,6% svog vremena odnosno 4 sata i 42 minuta. Koliko evropske integracije nisu prioritet pokazuje i činjenica da je sport u obraćanju predsednika dobio 1 sat i 42 minuta njegovog vremena (par minuta više od evropskih integracija). Premijerka Brnabić je evropskim integracijama posvetila 2,2% svog vremena (iznad opšteg proseka) tj. 30 minuta, za 14 meseci. Dodatno, premijerka je pitanjima ljudskih prava, vladavine prava i pravosuđa posvetila 6,5% svog vremena odnosno 1 sat i 30 minuta, što je i razumljivo imajući u vidu proces reforme pravosuđa i referendum o izmeni Ustava januara 2022. godine.

Evropska unija, kao akter dobija 8 sati i 20 minuta vremena (2,8% ukupnog vremena), tj. u proseku oko 6 minuta mesečno po televiziji. EU prednjači u odnosu na Sjedinjene Američke Države (5 sati i 3 minuta – 1,7%), Rusiju (1 sat i 59 minuta – 0,7%) i Kinu (1 sat i 37 minuta – 0,5%). Međutim, EU se skoro polovinu vremena, 46% povezuje sa temom Kosova (skoro 4 sata), a 24% (oko 2 sata) sa procesom pristupanja Srbije Evropskoj uniji. EU se sa temom vladavine prava, ljudskih prava i pravosuđa, a koje su ključne za pristupanje EU i referendum o promeni Ustava održanim januara 2022. godine, skoro uopšte ne pominje, jer je o toj temi dato samo 2,3% vremena (odnosno 11 minuta). Kritika situacije u Srbiji od strane EU, koja je vidljiva u svim izveštajima EU⁹ (ali ne i u nastupima predstavnika EU na gostovanjima u Srbiji), dobila je svega 2 minuta, odnosno 0,4% vremena. O EU kao akteru su najviše izveštavali N1 (28,1%, 2 sata i 20 minuta) i RTS (21,6%, 1 sat i 48 minuta) ukupnog vremena. Na ostale četiri TV sa nacionalnom frekvencijom (Pink, Hepi, B92 i Prva) zajedno otpada ukupno 50,3% ukupnog vremena izveštavanja gde je EU akter izveštavanja.

Ovde vrlo jasno vidimo kako se ceo proces pristupanja EU, u informisanju građana svodi na pitanje Kosova i na stvaranje slike da je pitanje Kosova jedina stvar o kojoj se vode pregovori o pristupanju, a da ostali kriterijumi, pre svega vladavina prava i demokratija uopšte ne postoje kao tema pregovora. Mora se postaviti pitanje, šta će se desiti kad se (i ako se) jednom postigne dogovor o pitanju Kosova, a Srbija ne uđe brzo u EU, jer nije spremna pre svega u domenu vladavine prava i demokratije? Odgovor je jasan: građanima će biti objašnjeno da je EU prevarila Srbiju i da je EU kriva za tu situaciju, a ne da Srbija nije spremna za članstvo.

Sad treba pogledati **kako se (tj. kojim tonom)** izveštava o EU kao akteru. O EU se najviše informiše **neutralno 79,6%**, svega **16,2% pozitivno** i samo **4,2% negativno**. **EU je zapravo najneutralnija tema o kojoj se izveštava** od svih posmatranih tema u ovom periodu. Najneutralnije izveštavanje o EU donosi N1 (92,4%) i RTS (82,2%), tj. dve televizije koje najviše i izveštavaju o EU.

Kao što smo videli, EU kao akter je bila zastupljena 8 sati i 20 minuta. Za razliku od EU, Kina i Rusija se pojavljuju mnogo manje od EU, ali se o njima izveštava izuzetno povoljno, 81,2% svih izveštaja o Rusiji je pozitivan (a svega 1,7% negativan) dok je o Kini 68,2% svih izveštaja

8 Prvih pet najprioritetnijih tema u nastupima predsednika su: Ekonomija, strane investicije (14.3%), unutrašnja politika (13.4%), korona virus (11.9%), spoljna politika (11.1%), pitanje Kosova (10.1%).

9 Godišnji izveštaji Evropske komisije i Rezolucije Evropskog parlamenta.

pozitivno (a 9,3% negativno). SAD vrlo malo zaostaje za EU kad je u pitanju pozitivno izveštavanje, u uzorku posmatranih stranih država (15,8%). Iako je Rusiji posvećeno daleko manje ukupnog vremena nego EU (EU je 4 puta zastupljenija od Rusije i 4,5 puta više od Kine), pozitivnih izveštaja o Rusiji je bilo više čak i u apsolutnom iznosu posvećenog vremena, tj. 1h i 36 minuta, Rusija, naspram 1 sat i 21 minut, EU, dok je Kina dobila 1 sat i 6 minuta, pozitivnog izveštavanja.

Iz ovoga možemo izvući zaključak da se o EU informiše na jedan **nezanimljiv, tehnokratski način**, lišen vrednosnih stavova i emocija. Zato ne treba da čudi podatak MEI iz decembra 2021. godine, da iako samo 30% građana smatra da je dovoljno informisano o EU, svega 37% želi da se više informiše o EU.¹⁰ To je donekle i logično jer ko bi želeo da se informiše o nečemu što je predstavljeno kao dosadno i o čemu se govori na dosadan način. To se takođe može videti kao rezultat politike da je „mozak [neki kažu novčanik] Srbije na Zapadu, a srce na Istoku“. Taj pristup se često može osetiti u javnom diskursu političkog rukovodstva Srbije, a njega je bivši predsednik Nikolić otvoreno i izneo¹¹. Pošto se o EU govori tehnokratskim jezikom brojki, a o Rusiji jezikom emocija, ne treba ni da čude stavovi građana povodom rata u Ukrajini¹².

Način izveštavanja, ali i tačnost informacija u Srbiji o Evropskoj uniji i procesu pristupanja Srbiji Evropskoj uniji dobili su i svoje mesto u zvaničnim dokumentima EU. Na Samitu EU – Zapadni Balkan, održanom 6. maja 2020. godine,¹³ u Zagrebu, u tački 1 je zaključeno: „*Partneri sa Zapadnog Balkana ponovo su istakli svoju posvećenost evropskoj perspektivi kao čvrstom strateškom izboru. **Kredibilitet te posvećenosti zavisi i od jasne komunikacije sa javnošću i sprovođenja neophodnih reformi***“.¹⁴ Ovo je prvi put da se način komunikacije sa građanima o pristupanju Evropskoj uniji, spominje kao nešto što je problematično i što treba pratiti, a pogotovo se prvi put komunikacija stavlja u istu ravan sa potrebnim reformama, kao dokaz kredibiliteta pristupanja jedne države EU.

U godišnjem izveštaju Evropske komisije o Srbiji za 2022.¹⁵ godinu, Evropska komisija je istakla da „u skladu sa ciljem pristupanja EU, srpske vlasti treba prioritetno da preduzmu proaktivnu i objektivnu komunikaciju o EU, koja je nesumnjivo glavni politički i ekonomski partner Srbije“.

U Rezoluciji Evropskog parlamenta usvojenoj jula 2022. godine, pokrivajući period tokom 2021. godine, a koji je predmet BIRODI monitoringa, Evropski parlament je primetio „da Srbija daje *disproporcionalnu vidljivost trećim državama i da određeni mediji predstavljaju glavni izvor anti-EU i pro-ruskog narativa u Srbiji*“¹⁶ i ponovio svoju „*zabrinutost što mediji koji se finansiraju javnim sredstvima šire anti-EU retoriku*“.¹⁷

10 Istraživanje javnog mnjenja MEI, decembar 2021 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/decembar_21.pdf

11 <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/24728-nikolic-srce-nam-je-na-istoku-ali-zelimo-da-zivimo-kao-zapad>

12 <https://www.blic.rs/vesti/politika/dve-trecine-gradjana-protiv-sankcija-rusiji-istrazivanje-faktora-plus-dosta-ljudi/x9wt042>

13 Deklaracija je usvojena pre perioda koji je pokriven monitoringom

14 Zagrebačka deklaracija, maj 2020. godine, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/06/zagreb-declaration-6-may-2020/>

15 „*In line with the EU accession objective, the Serbian authorities need to, as a matter of priority, take responsibility for proactive and objective communication on the EU, which is by far Serbia's main political and economic partner*“. Godišnji izveštaj Evropske komisije za 2022. godinu, strana 3

16 European Parliament resolution of 6 July 2022 on the 2021 Commission Report on Serbia tačka 50, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0284_EN.pdf

17 European Parliament resolution of 6 July 2022 on the 2021 Commission Report on Serbia tačka 22. <https://>

Urađeni monitoring BIRODI nije analizirao prisutnost lažnih vesti, te mi ne možemo pokriti i taj aspekt izveštavanja o EU. Međutim, za potrebe ovog papira i razumevanja kako način izveštavanja o EU u Srbiji utiče na proces pristupanja i kako je on percipiran od strane same Evropske unije, neophodno je spomenuti i studiju o „Lažnim vestima i dezinformacijama na Zapadnom Balkanu“¹⁸, koju je naručio Spoljno-politički odbor Evropskog parlamenta (AFET) decembra 2020. godine. Studija pokriva programe TV stanica sa nacionalnom frekvencijom (ne samo glavne informativne emisije, dakle ima širi obuhvat od monitoringa BIRODI), ali i štampane medije, internet portale i društvene mreže. Studija zaključuje da u Srbiji postoji kampanja dezinformacija, finansirana javnim sredstvima („state-sponsored“) koju karakteriše negativno izveštavanje o EU, NATO i uopšte o „Zapadu“, dok se promovise pro-ruski narativ.¹⁹

Na osnovu iznetog, možemo zaključiti da je način na koji se u Srbiji izveštava o EU već postao deo sistemskog praćenja u organima EU (Komisija i Evropski parlament) i da je ocena institucija EU o izveštavanju o EU u Srbiji vrlo loša. O EU se izveštava vrlo slabo, a kad se izveštava, ne izveštava se na pravi način. Ovo je jedinstven slučaj u istoriji EU i istoriji proširenja EU da država kandidat za članstvo, javno proklamuje članstvo u EU za svoj strateški cilj, a onda o tome izveštava na način da građani prestanu da podržavaju taj isti prioritetni državni cilj. U takvim uslovima se jasno definiše pitanje: „Da li je ulazak u EU istinski želja te države ili samo taktički potez za ostvarivanje drugih ciljeva?“ Jedno je sigurno, uz ovakvo, dugotrajno izveštavanje o EU, gde je EU jedna dosadna tema, koja zauzima 13. mesto na listi prioriteta za izveštavanje, uz samo 16% pozitivnog izveštavanja o njoj, ishod referenduma o ulasku Srbije u EU²⁰, a koji mora biti održan na kraju pregovora, sigurno ne može biti pozitivan.

www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0284_EN.pdf

- 18 Mapping Fake News and Disinformation in the Western Balkans and Identifying Ways to Effectively Counter them, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU\(2020\)653621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU(2020)653621)
- 19 Mapping Fake News and Disinformation in the Western Balkans and Identifying Ways to Effectively Counter them, str. 31, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU\(2020\)653621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EXPO_STU(2020)653621)
- 20 Referendum o ulasku Srbije u EU je obavezan jer pristupanje zahteva izmene Ustava kako bi se omogućilo funkcionisanje Srbije u pravnom sistemu EU, kao da bi se obezbedila puna primena prava EU na teritoriji Srbije i obaveze proistekle iz članstva, a što zahteva izmene i dopune Ustava u delu uređenja vlasti i ljudskih i manjinskih prava. Član 203 Ustava propisuje obaveznost referenduma ukoliko se menjaju ova dva dela Ustava. Vlada Srbije je na otvaranju pristupnih pregovora, tj. na Prvoj međuvladinoj konferenciji 21. januara 2014. u tački 35 Uvodne izjave Republike Srbije, predstavljene tom prilikom, iznela svoj stav „da će konačnu odluku o pristupanju Republike Srbije EU, po potpisivanju Ugovora o pristupanju Republike Srbije EU, dati građani Republike Srbije na referendumu“. Uvodna izjava Republike Srbije, predstavljena na Prvoj međuvladinoj konferenciji o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, održane 21. januara 2014. dostupna je na sajtu Ministarstva za evropske integracije: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovori_uvodnaizjava.pdf

dr Vladimir Međak, rođen 1976, u Beogradu, je potpredsednik Evropskog pokreta u Srbiji od 2017. godine. Vladimir Međak ima 18 godina iskustva u radu na evropskim integracijama Srbije, od čega 14 godina radeći za Vladu Srbije. Bio je glavni pravnik u Pregovaračkom timu Srbije za pristupanje EU (2015-2017). Bio je pomoćnik direktora Kancelarije za evropske integracije (SEIO) Vlade Srbije (2010-2016), zadužen za usklađivanje zakonodavstva sa pravom EU, pregovore i sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i pregovore o pristupanju. Radio je u Kancelariji za evropske integracije od njenog osnivanja 2004. godine do 2016. godine, kad podnosi ostavku.

Doktorirao je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu 2013. godine, master diplomu je stekao na Fakultetu političkih nauka i diplomatije Univerziteta u Bolonji 2002. godine, a diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2000. godine.

Autor je više od 25 publikacija i članaka na temu EU, odnosa Srbije i EU i pristupanja Srbije EU.

Trenutno radi kao *međunarodni konsultant za proces evropske integracije*. Radio je na projektima pomoći u više država Balkana i istočne Evrope.

vladimir.medjak@emins.org

medjakv@gmail.com